

Bilden av äldre i media

En kvalitativ studie över hur äldre personer framställs i media

Av: Emma Ahlberg

Handledare: Welat Songur

Södertörns högskola | Institutionen för samhällsvetenskaper

Kandidatuppsats 15 hp

Socialt arbete | Vårterminen 2023

Socionomprogrammet med storstadsprofil

Abstract

Elderly people, meaning people who are 65 years of age or older, is a relatively forgotten group within the media covering. The group is rarely seen within the media, and they rarely get an opportunity to speak their mind. This is mostly visible when questions regarding older people are discussed, since older people will rarely be involved. This study aims to investigate how older people are portrayed in media today. Using the critical discourse analysis, 20 articles from the two biggest daily newspapers in Sweden: Aftonbladet and Expressen will be analyzed. Fairclough's critical discourse analysis and Laclau and Mouffe's discourse theory are used to contribute to increased understanding of how the situation of how discourses regarding older people is presented by the media.

Keywords: ageism, media, critical discourse analysis, discourse theory

Number of words: 12 471

Sammanfattning

Äldre personer, det vill säga personer som är 65 år eller äldre, är en relativt bortglömd grupp inom medias rapportering. Gruppen syns sällan i mediasammanhang, och kommer mycket sällan till tals. Detta blir mest tydligt när det gäller frågor som rör äldre personer, då äldres röster lyser med sin frånvaro. Denna studie har till syfte att undersöka hur äldre personer framställs i media idag. Med hjälp av den kritiska diskursanalysen analyseras 20 artiklar från de två största dagstidningarna i Sverige: Aftonbladet och Expressen. Faircloughs kritiska diskursanalys samt Laclaus och Mouffes diskursteori används för att bidra till ökad förståelse för hur diskurser kring äldre personer kommer till uttryck i media.

Nyckelord: ålderism, media, kritisk diskursanalys, diskursteori

Antal ord: 12 471

Innehåll

1. Inledning.....	1
1.1 Problembakgrund.....	1
1.2 Syfte och frågeställningar.....	2
1.3 Avgränsningar.....	3
1.4 Begreppsförklaring.....	3
2. Tidigare forskning.....	4
2.1 Forskningsöversikt.....	4
3. Metod och teoretiska perspektiv.....	7
3.1 Förförståelse.....	7
3.2 Sökprocessen.....	8
3.3 Urval och materialinsamling.....	8
3.4 Metodval - kritisk diskursanalys samt diskursteori.....	9
3.4.1 Faircloughs tredimensionella modell och centrala begrepp.....	11
3.4.2 Diskursteori.....	12
3.5 Bearbetning och analys av materialet.....	14
3.6 Etiska reflektioner.....	15
3.7 Metodreflektioner.....	16
4. Analys och resultat.....	18
4.1 Textdimensionen – med lingvistik i fokus.....	18
4.2 Diskursiv praktik – med fokus på diskurser.....	24
4.3 Social praktik – diskussion om diskurserna.....	27
4.4 Sammanfattande analys.....	30
5. Diskussion och reflektion.....	31
6. Referenser.....	34

1. Inledning

1.1 Problembakgrund

Ålderism kan beskrivas som fördomar mot olika åldersgrupper, där framför allt de som tillhör den äldre åldersgruppen är de som idag är mest utsatta (Andersson 2008, s. 7). De äldres status i samhället anses dock till viss del ha skiftat beroende på vilken samhällstyp som varit aktuell. Under perioder då den äldre generationens kunskap värdesatts i samhället kan de äldres status ha varit högre, exempelvis i jordbrukssamhällen. I jägar- och samlarsamhällen kan i stället den yngre generationen ha värdesatts högre på grund av dess fysiska förmågor, och under industrialiseringen stod teknisk kunskap (vilket den yngre generationen i högre grad besatt) högre i rang. Under den tid då dessa samhällstyper varit aktuella kan de äldres status därmed ha varit sämre (Gaunt 2013, s. 96–98).

Fördomsfulla attityder mot äldre orsakas därmed inte av åldern i sig, utan är snarare kopplad till den äldres hälsa och hur denna uppfattas. Därmed kommer en äldre person som fortfarande upplevs som pigg och alert att bemötas annorlunda jämfört med hur en skröplig äldre person kommer att bemötas (Andersson 2013, s. 330).

Ålderismen orsakar att äldre personer utesluts från många olika platser och arenor. Till exempel blir äldre diskriminerade på arbetsplatser, och de syns mycket sällan i media (Andersson 2008, s. 7–8). Att äldre personer är underrepresenterade inom media har konstaterats av flertalet forskare. Det man har kunnat observera är att utifrån andelen äldre i befolkningen är det en mycket liten del av dessa som får synas i media, jämfört med andra åldersgrupper i befolkningen (Andersson 2008, s. 87). Här blir även könsaspekten viktig att poängtera. Det finns färre äldre män än kvinnor i befolkningen, men trots detta syns fler äldre män i TV, enligt en studie från England (Andersson 2013, s. 352; Nilsson & Jönson 2009, s. 98).

Bristen på synlighet av äldre personer inom media bidrar till ålderism, det vill säga till diskriminering av äldre. Vidare leder medias rapportering av och om äldre till att kunskap gällande ålderdomen inte når ut till allmänheten, samt att den äldre gruppen blir tystade (Edström 2018, s. 89–90). Vid de tillfällen då äldre faktiskt syns i media så sker det oftast i form av någon utav följande två porträtteringar. Den första av dessa porträtteringar är den då en äldre person beskrivs som kapabel och duglig, då denne klarar av någon viss uppgift eller aktivitet trots sin ålder. Den andra porträtteringen är den då en äldre person är drabbad av

någonting. Ofta har den äldre personen då drabbats av någon typ av missförhållande, exempelvis inom vården. Dessa två porträtteringar av äldre ger givetvis inte någon heltäckande bild av äldre och ålderdomen. Således kan dessa två stereotyper anses bidra till en mycket skev bild som utelämnar en stor del av hur det är att vara äldre (Andersson 2008, s. 87–88). Vissa reportage gällande äldre fokuserar istället på det märkliga och egendomliga i att en viss aktivitet utförs av en äldre person, vilket riskerar att få motsatt effekt eftersom det då framställs som något mycket annorlunda (Nilsson & Jönson 2009, s. 98–99, 101).

I bildandet av allmänhetens kunskap och uppfattning om verkligheten är massmedia en mycket viktig del. Medias artiklar kan beskrivas som tolkningar och berättelser, där en stor del av fakta ibland utelämnas. Kvar blir endast ett segment av en objektiv verklighet, trots att detta inte alltid tydliggörs i rapporteringen. I stället kan det framställas som att all information är återgiven. Detta gör att sättet som ett visst fenomen framställs i media kan komma att påverka människors uppfattning kring detta fenomen, trots att en del av informationen inte nått fram till mottagaren. Hur något presenteras i media har därmed stor effekt på individers tankar och synsätt, och kan anses bidra till skapandet av personers verklighet. Detta gäller framför allt för sociala och politiska frågor (Carter 2013, s. 1 & 10, 11). Attityder hos allmänheten gällande äldre samt om ålderdomen kan därmed bli lidande av negativa beskrivningar i media (Agren 2017, s. 18).

Media kan därmed ses som ett mycket kraftfullt verktyg då den har möjlighet att bidra till stor påverkan hos allmänheten. Utifrån denna kunskap blir det därmed intressant att undersöka vilken typ av diskurser som framkommer i media gällande äldre, och vilka konsekvenser som dessa kan få.

1.2 Syfte och frågeställningar

Denna uppsats har till syfte att undersöka vilka diskurser media använder sig av i sin beskrivning av äldre personer. Genom att analysera tidningsartiklar från år 2023 ämnar jag besvara följande frågeställningar:

- Vilka diskurser är centrala i medias skildring av äldre personer idag?
- Hur kan konsekvenserna av dessa diskurser förstås?

1.3 Avgränsningar

Media är ett brett begrepp som innefattar alla de kanaler där nyheter och underhållning når ut. Media finns således i många former, varför det varit nödvändigt att avgränsa vilka mediakällor som ska analyseras i denna studie. På grund av att de två stora dagstidningarna i Sverige, Aftonbladet och Expressen, når ut till en mycket stor andel av befolkningen, har jag valt att analysera artiklar från just dessa tidningar. Både Aftonbladet och Expressen kan beskrivas som en viss typ av tidning, där formuleringar av rubriker och artiklar ofta sker på ett vinklat och förenklat sätt. Detta påverkar läsaren och den tolkning som görs av materialet, vilket också framkommer i studiens resultat.

Då studien ämnar undersöka diskurser i nutid är samtliga av de utvalda artiklarna publicerade under år 2023.

1.4 Begreppsförklaring

Äldre

Någon vedertagen och allmän definition av vem som är att betrakta som äldre finns inte. Enligt UNHCR (2020) definierar Förenta nationerna (FN) personer som är över 60 år som äldre. Vanligt är dock att räkna de som är 65 år och äldre till kategorin äldre (Nilsson & Jönson 2009, s. 96), vilket också är den definition som Världshälsoorganisationen (WHO) använder sig av (WHO 2023).

Äldreomsorg

I media används ofta begreppet äldreomsorg som ett generellt och inkluderande begrepp för sådant som har med vård av äldre att göra. Begreppet brukar således inkludera både hemtjänst och äldreboende när det används inom media. Av den anledningen kommer begreppet att användas på samma sätt i denna studie, för att underlätta för läsaren och för att vara konsekvent genom hela studien. Om en distinktion av begreppen är nödvändig kommer detta att tydliggöras.

2. Tidigare forskning

2.1 Forskningsöversikt

Media fyller en mycket viktig funktion i samhället. I och med att media är så pass lättillgänglig idag når information och kunskap snabbt ut till en majoritet av befolkningen, vilket kan ha både för och nackdelar. Media kan även anses bidra till att höja bildningsnivån hos befolkningen i stort. Carter (2013, s. 1) beskriver medierapportering som narrativ och tolkningar som befolkningen förlitar sig på för att ta del av relevanta händelser. I och med att rapportering kring händelser fokuserar på en viss aspekt bidrar media till ett skapande av verkligheten. Genom att fokusera på en aspekt och utelämna en stor del av fakta innehåller medias rapportering endast en liten del av en objektiv sanning, vilken blir till verklighet för mediekonsumenterna. Media har därmed också möjligheten att påverka folks uppfattning och åsikter i stor utsträckning (Carter 2013, s. 1 & 10–11; Lindblom & Torres 2022, s. 289). Inom forskning kring media är detta ett vanligt ställningstagande, men det finns även de som menar på att påverkan sker på mer strukturella och subtila sätt (Mosberg Iversen & Wilinska 2020, s. 137). Att media påverkar allmänhetens uppfattning kan dock ses som ett vedertaget faktum, och är något man också har kunnat observera gällande synen på äldre personer. Den allmänna bilden av äldre personer formas nämligen till stor del av medias rapportering om gruppen (Agren 2017, s. 18), och media har därmed möjligheten att både påverka och förbättra allmänhetens bild av äldre personer och ålderdomen.

Forskning om media visar på att olika mediakällor påverkar och influerar åhörare olika. Detta beror på att konsumenter av media inte accepterar all typ av media på samma sätt. Trots dessa variationer skapar medias diskurser stor påverkan på samhällets uppfattningar om mediarapporterade ämnen. Ett exempel på detta är hur medias rapportering och beskrivning om olika typer av faror och risker har bidragit till att allmänhetens rädsla kan anses ha ökat (Altheide 2013, s. 233–234). Hur media väljer att rapportera om diverse ämnen och grupper av människor påverkar därmed sättet vi ser på dem. Det är även viktigt att poängtera att olika ämnen får varierad tid i rampljuset, vilket också har stor påverkan på samhällets uppfattning.

Äldre personer syns sällan i media, och studier har konstaterat att äldre kvinnor syns i ännu mindre utsträckning än män (Edström 2018, s. 77). Det har dock skett en viss ökning de senaste 20 åren, men en mycket blygsam sådan. För cirka 20 år sedan utgjorde äldre personer ca 3% av synligheten i media, vilket nu har ökat till 5% (Edström 2018, s. 89). I de fall då

äldre personer syns i media sker det oftast i form av reklaminslag, och mer sällan i nyheter och liknande inslag. Detta innebär att media bidrar till ålderism, i och med att äldre personer diskrimineras, och även att media idag är tydligt könsuppdelat (Edström 2018, s. 77 & 89–90). Vid rollsättning för reklaminslag har man under senare år börjat använda sig mer av kända äldre personer (Kenalemang 2022, s. 2122), vilket kan anses vara positivt i och med att äldre personer därmed blir mer synliga i media. Dock visar studier på hur rådande diskurs uttrycker åsikter om ålderdomen som något som kan och bör undvikas med hjälp av kosmetika. Ålderdomen blir till något sjukligt och onormalt som bör undvikas och sminkas över (Kenalemang 2022, s. 2122). Kvinnor behöver vara mycket medvetna om sitt utseende för att bli accepterade av samhället, och detta gäller även för äldre kvinnor (Kenalemang 2022, s. 2122 & 2136). Sexistiska och ålderistiska förväntningar på kvinnor kan därmed anses förstärkas av denna typ av reklaminslag, i och med att det krävs att kvinnor är eller åtminstone försöker se unga ut för att få synas i media (Kenalemang 2022, s. 2122 & 2135). Trots en viss ökning gällande äldre personers synlighet i media får dessa reklaminslag alltså ändå flertalet negativa effekter, i och med att ålderdomen framställs som något icke önskvärt som behöver hanteras (Kenalemang 2022, s. 2122 & 2136). Att sexualiserande media orsakar en negativ syn på den egna kroppen hos unga kvinnor är ett sedan länge uppmärksammat problem, men detsamma tycks även gälla för äldre kvinnor (Skowronski, Busching & Krahe 2022, s. 123). Det finns således även negativa konsekvenser som är viktiga att uppmärksamma när äldre kvinnor syns i media.

I och med att äldre personer så sällan syns och hörs i media begränsas kunskapen om äldre och även den samhälleliga debatten om äldre. Vidare påverkas även de äldre personerna själva av detta i och med att deras upplevelser och synpunkter sällan blir uppmärksammade (Edström 2017, s. 89). Att äldre diskrimineras på bland annat detta sätt påverkar även deras hälsa mycket negativt. Den äldre gruppens livslängd förkortas av ålderismen, och man kan även se att äldre personer som själva har en negativ bild av ålderdomen har betydligt sämre hälsa än de som har en mer positiv syn på ålderdomen (Chang, Kanno, Levy, Wang, Lee & Levy 2020, s. 8–9).

Att äldre personer inte syns i media leder också till att de inte kan ta del av upplevelser från personer i samma åldersgrupp som de själva tillhör. När äldre får synas i media är ett vanligt förekommande tema i svensk media ensamhet. Trots ett visst tema i rapporteringen hamnar fokus dock ofta på äldreomsorg, politik och välfärdsstaten, volontärarbete samt på äldres hälsotillstånd (Agren 2017, s. 25). Även dessa fokusområden blir ofta beskrivna utifrån ett

visst perspektiv i och med att synen på äldre påverkar den rådande diskursen. Till exempel rapporterar media främst utifrån en negativ synvinkel när äldreomsorgen kommer på tal. Hur media beskriver äldreomsorgen påverkar inte bara de äldre, utan även personalen inom äldreomsorgen. Elstad och Vabo (2021, s. 1) beskriver hur en fjärdedel av personalen inom äldreomsorgen upplever att de inte är uppskattade av media. Att inte känna sig uppskattad av sådana stora organ såsom media, politiker etcetera bidrar till att en stor andel av yrkesgruppen ofta funderar på att byta arbete. I Norden har så många som 40 % av personalen inom äldreomsorgen funderat på att byta arbete inom det senaste året (Elstad & Vabo 2021, s. 1, 6 & 9). I de fall då media rapporterar om missförhållanden inom äldreomsorgen blir personalen ofta utmålad som förövare. De äldre personerna som faktiskt blivit utsatta är sällan de som hamnar i fokus i dessa rapporteringar (Jönson 2016, s. 405 & 415). Även när de faktiskt blivit direkt utsatta hamnar de alltså inte i fokus. I stället blir ofta hela personalstyrkan misstrodd.

En relativt ny form av media är social media, som idag även används av företag i hög utsträckning. Äldreboenden kan på sina sociala plattformar visa upp en mer tilltalande version av boendet, vilket kan fylla flera funktioner. Dels kan detta göras i syfte att visa upp de äldre och försäkra de äldres familjemedlemmar om att personen har det bra, och dels används sociala medier som ett sätt att marknadsföra sig och locka kunder. Mindre tilltalande aspekter av äldreboenden kan således döljas genom att helt enkelt inte visas upp på plattformen (Carlstedt & Jönson 2020, s. 2766–2767).

Hur äldre personer visas upp i olika typer av media beror alltså mycket på vilket syfte man har med rapporteringen i fråga. Till exempel visar Jönson och Harnett (2019, s. 330 & 338) på hur media väljer att rapportera mycket positivt om ett ålderdomshem med fri tillgång till alkohol för de boende. Detta måste förstås utifrån att medias rapportering om normbrytande företeelser skapar intresse hos läsarna, som ofta uppskattar denna typ av berättelser (Jönson & Harnett 2019, s. 330 & 338). Att tilltala konsumenterna är av stor vikt även för media, även om detta ibland tycks glömmas bort. Även media är på ett sätt att betrakta som en försäljare på en marknad, där de försöker locka till sig konsumenterna från konkurrenterna.

3. Metod och teoretiska perspektiv

I och med att denna studie ämnar undersöka hur media skildrar äldre personer kommer det empiriska materialet att utgöras av textmaterial i form av tidningsartiklar. Detta gör den kritiska diskursanalysen till en mycket användbar metod för denna typ av studie.

Den kritiska diskursanalysen skiljer sig från diskursanalysen genom att den syftar till att synliggöra dolda maktstrukturer (Wodak 1996, se Boréus & Brylla 2018, s. 307). Det mer specifika tillvägagångssättet att analysera med hjälp av kritisk diskursanalys, framtagen av Fairclough, har dessutom relationen mellan politik, makt och social ojämlikhet i fokus (Fairclough 2010, s. 94; Bolander & Fejes 2019, s. 94).

Kritisk diskursanalys utgörs av både metod och teori, varför metoden kan beskrivas som en enhet (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 10). Diskursteorin blir således ett viktigt inslag i denna studie. Genom att kombinera Faircloughs kritiska diskursanalys med Laclau och Mouffes diskursteori ämnar jag synliggöra maktstrukturer och det sätt som diskurser i media transformeras och konstitueras.

3.1 Förförståelse

Då jag under min verksamhetsförlagda utbildning på äldreförvaltningen i Stockholms stad fick se en annan sida av både äldre och av äldreomsorgen ökade mitt intresse för detta ämne. Det blev tydligt att medias beskrivning av äldre skiljde sig mycket från den beskrivning som jag kom i kontakt med under min praktik. Att bilden av hur äldre framställs i media inte alltid är att betrakta som objektiv fakta blev därmed mer uppenbar för mig under denna period. Genom studiebesök och diskussioner kring bland annat vårdskandaler blev jag intresserad av att undersöka hur media framställer äldre, och även äldreomsorgen, och vilka konsekvenser detta kan få.

Att media påverkar samhället och befolkningens åsikter är ett fenomen jag anser diskuteras alldeles för sällan. Jag har länge varit intresserad av medias möjligheter att påverka. Dess effekter på samhället diskuteras mycket sällan enligt min uppfattning, och det är en anledning till att jag finner det mycket spännande att undersöka dessa effekter. Av den anledningen genomförde jag en analys av media även i min B-uppsats, men då med fokus på fattigdom och med en kvalitativ textanalys som metodansats. Därmed har jag viss erfarenhet av att analysera media, samt även kunskap om hur medias berättelser kan påverka samhället. Genom att göra denna typ av studie vill jag öka förståelsen både för den makt som media besitter, och även lyfta fram den äldre generationen i och med att denna grupp ofta glöms bort.

3.2 Sökprocessen

I sökandet efter relevant forskning på området har jag använt mig av databaserna Söder Scholar och Social Services Abstracts. Genom dessa databaser är det möjligt att sortera fram artiklar som är expertgranskade, samt att välja att endast visa resultat utifrån ett önskat tidsintervall då artikeln publicerats. För att få fram relevant samt nutida forskning valde jag att sortera bort den forskning som är äldre än 10 år. På så vis bestod mitt sökresultat endast av uppdaterad och relevant forskning på området.

Sökord som jag använde vid mina sökningar var bland annat äldreomsorg, eldercare, media, construction of reality, advertising, ageism, och så vidare. Genom att inkludera sökningar på både svenska och engelska ökade antalet sökträffar. Dock finns det relativt lite forskning att hitta om äldre i media, vilket har inneburit att jag ofta har fått ett relativt litet antal sökträffar att arbeta med. Genom att dela upp ämnet och mina sökningar kunde jag få fram mer forskning som gick att applicera på området. Jag valde att använda sökord gällande äldre för sig, och sökord om media för sig. På så vis fick jag fram ett betydligt större antal artiklar som jag kunde använda mig av för att förstå forskningsfältet. Utifrån dessa sökträffar läste jag igenom artiklarnas abstract, för att sortera fram de som var relevanta för denna studie. Efter att ha läst igenom de artiklar som mina sökningar gett mig har mitt resultat bidragit till en genomgående översikt av forskningen på ämnet.

Vidare har jag även i vissa fall kunnat använda mig av referenslistorna i de vetenskapliga artiklar jag läst. På så vis har jag kunnat gå tillbaka till de källor som använts av andra forskare och även tagit del av dessa.

3.3 Urval och materialinsamling

Det empiriska materialet utgörs av totalt 20 artiklar från tidningarna Expressen samt Aftonbladet. Dessa två tidningar har valts ut på grund av att de är två av de största dagstidningarna i Sverige, vilket innebär att dessa artiklar potentiellt kan påverka allmänhetens uppfattning i stor utsträckning. Vidare har just dessa två tidningar ofta ett tydligt incitament att locka fler personer till läsning, vilket kan observeras i hur man formulerar sig i sina rubriker. Sällan tycks bidragandet till allmänbildning och kunskap inom olika ämnen vara i fokus, utan snarare att skapa debatt med hjälp av delvis vinklade och förenklade fakta. Detta gör att artiklar i Aftonbladet och Expressen kan orsaka känslomässiga reaktioner från läsare, trots att en mer kritisk läsning ibland är nödvändig.

Artiklarna har samlats in via tidningarnas hemsidor, där det finns möjlighet att söka fram relevanta artiklar med hjälp av hemsidornas sökfunktion. Sökordet som använts är ”äldre”, då man inom media ofta använder begreppet äldre i sina reportage som berör den äldre generationen. I och med att detta ord givetvis även används i flertalet texter där begreppet inte direkt syftar till äldre personer, gav sökningen ett mycket stort antal träffar. På grund av detta har ordets användning i texten noga studerats innan en artikel valts ut. På de båda tidningarnas hemsidor visas en del av meningen i den text där det sökta ordet finns med, vilket innebar att resultatet av sökningen på ett överskådligt vis kunde ses över.

Sökresultaten sorterades på datum, för att få fram de senaste artiklarna om ämnet överst. I nästa steg har artiklarna lästs igenom och valts ut utifrån i vilken omfattning de handlar om äldre i egenskap av just en äldre person, och om artikeln därmed kan utgöra underlag i en studie om hur äldre framställs i media. Då min avsikt varit att undersöka bilden av äldre i media idag, valde jag ut de översta artiklarna i sökningen som handlade om just äldre personer i media. Inget annat styrde valet av artiklar än just tiden för publicering samt ämne. Detta för att inte låta ett visst område kring äldre, till exempel äldreomsorgen, ta fokus ifrån gruppen äldre.

I och med att studien ämnar undersöka hur media framställer äldre personer i nutid, har artiklar från år 2023 valts ut. Genom att använda artiklar som legat så nära i tiden som möjligt säger resultatet av studien något om medias makt på samhället och om synen på äldre i vår omedelbara närtid.

3.4 Metodval- kritisk diskursanalys samt diskursteori

Kritisk diskursanalys är ett brett begrepp som används för flertalet olika angreppssätt. En framträdande person inom den kritiska diskursanalysen är Fairclough, vars angreppssätt gällande kritisk diskursanalys innefattar ett mer bestämt tillvägagångssätt jämfört med andra (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 66). Gemensamt för samtliga angreppssätt inom den kritiska diskursanalysen är dock följande fem utmärkande drag.

Inom det första av dessa drag framkommer att genom bland annat produktion och konsumtion av texter sker både social och kulturell förändring, samt reproduktion av texter. Därigenom konstituerar till viss del diskursiva praktiker den sociala världen.

Diskurs ses som en social praktik som förutom att den konstituerar den sociala världen även konstitueras av andra sociala praktiker, vilket gör att förhållandet mellan dem således kan beskrivas som en form av växelverkan. Denna idé är central för Faircloughs angreppssätt.

Vid en kritisk diskursanalys är språkbruket centralt och metoden innefattar därmed en lingvistisk textanalys, där man undersöker på vilket sätt språket används och påverkar i sociala interaktioner. Vidare innefattar den kritiska diskursanalysen en ideologisk aspekt, vilket synliggörs genom att diskursiva praktiker bidrar till att ojämlika maktförhållanden mellan sociala grupper skapas och reproduceras.

Slutligen ses den kritiska diskursanalysen som just kritisk och på så vis även politiskt engagerad. Därmed anses den positionera sig på de undertryckta samhällsgruppernas sida med syfte att synliggöra på vilket sätt den diskursiva praktiken upprätthåller ojämlika maktförhållanden (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 67–70 & 72).

Diskursanalysen innefattar även en teoretisk aspekt, och således kommer studiens resultat att analyseras med hjälp av diskursteori. Laclau och Mouffes diskursteori samt Faircloughs diskursanalys är enligt Winther Jørgensen och Phillips (2000, s. 7–8) två givande beståndsdelar inom diskursanalysen. Dessa två är relevanta för studier av exempelvis kommunikationsprocesser och samhällsliga utvecklingstendenser (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 7–8).

Faircloughs kritiska diskursanalys samt Laclau och Mouffes diskursteori bygger båda på socialkonstruktionistisk grund, men skiljer sig åt något då Faircloughs metod till viss del bygger på mer poststrukturalistiska tankar (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 11 & 71). Vidare är dessa båda perspektiv till viss del också influerade av Foucaults tankar, vilket synliggörs i och med att tankar om makt är framträdande inom dem båda. Fokuset på makt är dock mest framträdande inom diskursteorin (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 19–20). Inom Faircloughs diskursanalys blir marxistiska tankar mer framträdande än i Laclau och Mouffes diskursteori, då Fairclough anser att diskursen är en av flera aspekter som bidrar till skapandet av den sociala världen (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 13). Det finns således både likheter och skillnader mellan dessa två perspektiv, och de kan därmed anses kunna bidra med ett intressant analytiskt resultat.

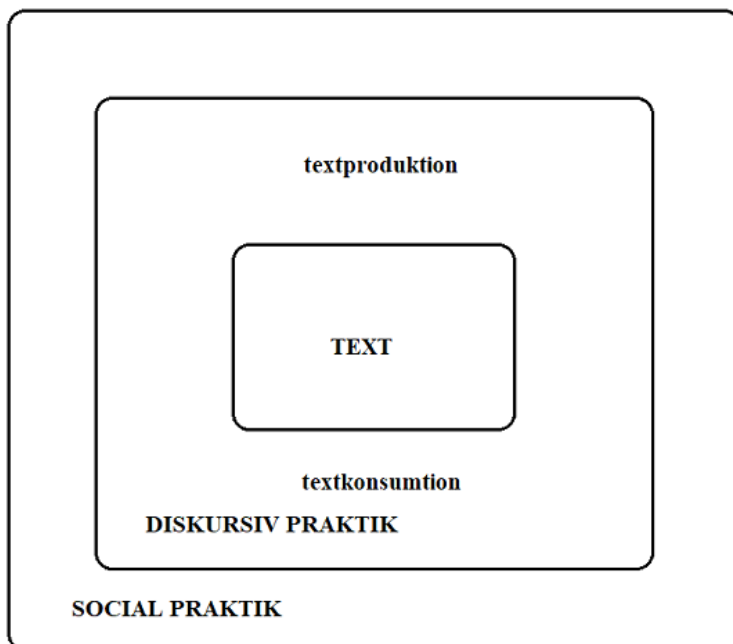
Winther Jørgensen och Phillips (2000, s. 10) framhåller vikten av att se diskursanalysen som en helhet bestående av både metod och teori. De understryker även hur olika diskursanalytiska perspektiv kan kombineras med varandra och således skapas en egen analytisk paketslösning. Vidare motiverar de kombinationen av Faircloughs kritiska diskursanalys med Laclau och Mouffes diskursteori genom att påtala hur den senare inte erbjuder några direkta verktyg. Eftersom Faircloughs kritiska diskursanalys bidrar med de

verktyg som diskursteorin saknar, kan de användas tillsammans i en kompletterande analys (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 10 & 140).

3.4.1 Faircloughs tredimensionella modell och centrala begrepp

Faircloughs angreppssätt utmärker sig genom att diskurs ses som en viktig form av social praktik som förändrar och reproducerar, samtidigt som den påverkas av andra faktorer såsom olika strukturer. Det sker därmed en ömsesidig påverkan mellan flera olika aspekter, som tillsammans påverkar den sociala världen. Enligt Fairclough påverkas den sociala och kulturella omvärlden av språkbruk och olika diskurser. En text bygger alltid på tidigare texter och därmed på etablerade diskurser och betydelser, och således anser Fairclough att språkbruket baseras på diskurser bakåt i tiden, vilket gör förändring till en central aspekt. Att texter bygger på tidigare texter och dess diskurser kallas för intertextualitet (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 13 & 71). Syftet med Faircloughs angreppssätt av den kritiska diskursanalysen är att kämpa mot den sociala ojämlikheten genom att belysa maktens effekter på samhället (Bolander & Fejes 2019, s. 94).

Faircloughs angreppssätt beskrivs som en modell bestående av tre dimensioner; text, diskursiv praktik samt social praktik – se figuren nedan.

Modellen är framtagen för att användas vid studerandet av kommunikation och samhälle. Genom analysprocessen utifrån denna modell undersöks textens egenskaper, dess produktions- och konsumtionsprocesser (det vill säga den diskursiva praktiken) och slutligen den sociala praktiken. Dimensionerna text och diskursiv praktik hänger ihop men ska enligt Fairclough skiljas åt analytiskt.

De tre nivåerna i Faircloughs tredimensionella modell är således *diskursiv praktik, text samt social praktik*. Under analysen av diskursiv praktik är fokus på hur författare av text förhåller sig till existerande diskurser vid skapandet av den egna texten, samt på hur mottagaren av texten också använder de existerande diskurserna vid tolkning av texten. Man undersöker därmed både hur texten är producerad samt hur den konsumeras.

Vid analysering av nivån text är fokus på det lingvistiska i texten samt på hur diskurser skapas utifrån detta. Två viktiga begrepp inom denna nivå är *transivitet* och *modalitet*. När transivitet analyseras studerar man på vilket sätt som processer och händelser kopplas samman med subjekt och objekt i texten. Vid analysering av modalitet undersöks i stället subjektets grad av instämmande, då detta påverkar diskursens konstruktion. Media använder ofta objektiva samt kategoriska modaliteter, och får således tolkningar att framstå som fakta.

Den diskursiva praktiken inverkar på den sociala praktiken tack vare att det är genom den diskursiva praktiken som texter formar och formas av den sociala praktiken. Samtliga dimensioner inverkar således på varandra, vilket även synliggörs av figuren ovan.

Den sista nivån i modellen, social praktik, analyseras genom att undersöka vilka diskurser som den diskursiva praktiken ingår i, samt vilken inverkan de har på varandra. Vidare undersöks även ekonomiska samt institutionella premisser för diskursen, genom tillämpandet av en teori som har möjlighet att förklara den sociala praktiken (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 74–75, 85–90; Fairclough 2010, s. 94 & 132).

3.4.2 Diskursteori

Den kritiska diskursanalysen innefattar både metod och teori, och dessa två delar är av den anledningen att betrakta som en sammanlänkad helhet. Det är därför inte möjligt att genomföra en kritisk diskursanalys utan att även applicera diskursteori, varför denna teori är en given del av denna studie (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 10). Diskursteorin blir ett viktigt verktyg för denna studie, i och med att den bidrar till en mycket genomgående

textanalys av de tidningsartiklar som analyseras i studien. Med hjälp av diskursteorin kan texterna analyseras språkligt och textens diskurser och dess mening träder fram.

Diskursteorin har till syfte att beskriva det sociala som en diskursiv konstruktion, och grunden är därmed att sociala fenomen alltid är under konstruktion (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 31).

Diskursteori kan beskrivas som en teori om språket, där språket ses som en central del i skapandet av ett subjektivt socialt liv (Watt Boolsen 2007, s. 170; Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 31). I och med detta ses sociala fenomen som ständigt föränderliga. Teorin är förenlig med socialkonstruktivistiska problemställningar i och med det breda fokus som teorin innebär (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 31)

Genom att fokusera på själva diskursen blir det möjligt att bortse ifrån andra föreställningar som vanligtvis påverkar ens sätt att tänka. På så vis blir det möjligt att med teorin som redskap upptäcka nya aspekter och ytterligare öka förståelsen för den aktuella diskursen (Watt Boolsen 2007, s. 171; Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 30).

Laclaus och Mouffes diskursteori

Inom diskursteorin är teoretikerna Laclau och Mouffe centrala. Deras diskursteori utgår till viss del från marxismen, som bidrar med idéer kring det sociala, samt strukturalismen/poststrukturalismen, som kompletterar analysen med idéer om betydelse (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 31–32). Howarth (2007, s. 117) beskriver detta som att teorin på grund av detta omfattar samtliga sociala relationer och praktiker, och att man med teorin som verktyg inte begränsas till språket.

Inom denna teori läggs fokus på konkreta uttryck och de betydelser som dessa uttryck etablerar. Detta görs genom att jämföra uttrycken med varandra samt genom att studera vilka diskurser som reproduceras i texten. Fokus inom denna teori är därmed att studera på vilket sätt diskurserna transformeras och konstitueras; alltså hur de kan anses bildas och förändras (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 36–37).

Inom Laclaus och Mouffes diskursteori anses samtliga objekt och handlingar som mycket meningsfulla för förståelsen av texten. Vidare anses objekten och handlingarnas mening vara beroende av kontexten, och har därmed inte någon konkret och bestämd betydelse. Diskurser är således att betrakta som relationella enheter, och för att förstå dess mening krävs en förståelse för de övriga diskurserna som förekommer i sammanhanget, i och med att de inverkar på varandra (Howarth 2007, s. 117–119 & 131).

3.5 Bearbetning och analys av materialet

Materialet har analyserats med hjälp av den kritiska diskursanalysen, och Faircloughs tredimensionella modell har använts som utgångspunkt.

De valda artiklarna har i ett första steg sökts fram och lästs igenom för att bekräfta att de är relevanta för denna studie. Under nästa genomläsning av artiklarna påbörjades själva analysen av texterna och dess diskurser. Någon tydlig skillnad mellan de två tidningarna kunde jag inte hitta, men det blev snabbt uppenbart att en stor andel av artiklarna handlade om äldre personer som på olika sätt varit illa. Av den anledningen valde jag att gruppera artiklarna efter detta tema. Under arbetets gång upptäckte jag nya teman vilket gjorde att jag fortsatte sortera och gruppera artiklarna efter teman. Exempelvis berörde ett flertal av artiklarna äldreomsorgen, varför dessa artiklar grupperades ihop till ett tema. Genom att ha artiklarna sorterade på detta vis blev det mer givande att läsa och analysera dem då jag bättre kunde hitta likheter och skillnader mellan dem, och olika diskurser blev således mer framträdande. Eftersom de analyserade artiklarna togs från respektive tidnings hemsida kunde jag klistra in dem i ett worddokument. På så vis kunde jag få en bra överblick, och jag kunde enkelt flytta runt dem och gruppera dem på olika sätt för att testa nya idéer.

De tre dimensionerna i Faircloughs kritiska diskursanalys – text, diskursiv praktik samt social praktik undersöktes en och en vid ytterligare genomläsning av artiklarna. Dessa tre dimensioner inverkar på varandra, och av den anledningen fick jag olika tankar och idéer som gällde de olika dimensionerna under arbetet med varje dimension.

Vid analyserandet av textdimensionen läste jag igenom artiklarna och fokuserade på att undersöka hur språket användes. Exempelvis har en av artiklarna (Torstensson 2023) rubriken ”Äldre cyklist död – påkörd i 100 kilometer i timmen”. Detta ger bilden av att den som körde på cyklisten är vållande, men det framkommer senare i artikeln att det är cyklisten som är misstänkt för vårdslöshet i trafik. Genom den språkliga analysen synliggörs därmed hur händelser, objekt och subjekt hänger samman.

Vid ytterligare genomläsning av artiklarna fokuserade jag på den diskursiva praktiken. Denna dimension har till syfte att synliggöra de existerande diskurser som författaren av texten använder sig av, samt hur läsaren använder sig av dessa diskurser för att förstå texten. En intressant iakttagelse inom denna dimension handlar om vad som *inte* syntes i texterna. Äldre personer kom nästan inte alls till tals i artiklarna, och deras åsikter framfördes alltså inte. Vidare framkom även hur flertalet artiklar beskriver äldreomsorgen utifrån ett perspektiv där problem hamnar i fokus. Ett exempel på denna diskurs framkommer i en artikel av Isaksson

(2023); "Arbetsmiljön i äldreomsorgen är ansträngd och sommarbemanningen anses otillräcklig", där problem inom äldreomsorgen, men även här utan att äldre personer kommer till tals.

I den sista dimensionen, social praktik, undersöks vilka effekter diskurserna har på bland annat sociala relationer, och kunskaps- och trossystem. Detta görs genom att teoretiska perspektiv tillämpas. I och med att jag valt att använda mig av diskursteori synliggörs bland annat de mycket skilda maktpositioner som media och gruppen äldre personer har, och hur detta påverkar de olika diskurserna.

Under studerandet av artiklarna skrev jag även ner anteckningar och stödord om de idéer som jag fick för varje dimension. Jag vände och vred på de olika uppdelningarna jag gjort av artiklarna och provade att gruppera dem utifrån andra egenskaper och teman för att få nya idéer. Under läsningen av artiklarna så markerade jag även de stycken och ord som utmärkt sig, för att sedan kunna återgå till dessa. Eftersom jag kopierat in alla artiklar i ett och samma dokument kunde jag med hjälp av olika färger märka ut olika ord och meningar som jag ansåg hörde ihop. Utifrån detta kunde jag därmed gå igenom artiklarna med de olika dimensionerna i åtanke. Genom att använda citat från artiklarna i presentationen av analysarbetet blir beskrivningen av studiens resultat mer transparent och tydligt. Det ger även en inblick in de analyserade texterna, vilket ger en förståelse för de slutsatser som dras.

3.6 Etiska reflektioner

Viktigt att ha i åtanke under arbetet med denna typ av studier är forskningsetik. En mycket central aspekt gällande forskningsetiska ställningstaganden handlar om hur medverkande personer i en studie behandlas (Vetenskapsrådet 2017, s. 12). I och med att det empiriska materialet i denna studie utgörs av tidningsartiklar innebär detta att några forskningsetiska ställningstaganden gällande enskilda personer ej varit nödvändiga. Vetenskapsrådet (2017, s. 8) presenterar även allmänna regler för god forskning, där det bland annat framgår att forskning ska bedrivas utan att skada människor, djur eller miljö.

Gällande materialet i denna studie finns samtliga artiklar som analyserats tillgängliga för allmänheten att ta del av. Således presenteras inte några nyskapade uppgifter som kan anses vara av känslig karaktär, och studien bör därmed inte heller kunna orsaka någon skada på grund av dess publicering. Ingen av de analyserade artiklarna befinner sig heller bakom någon så kallad betalvägg. Detta för att kunna garantera full transparens och möjlighet för alla som

önskar att ta del av samtliga artiklar som studien bygger på. Ämnet i sig kan betraktas som känsligt, men i och med att några enskilda personer inte går att identifiera genom analysen av artiklarna har några ytterligare ställningstaganden angående hantering av enskildas personuppgifter ej varit nödvändiga.

Viktigt att poängtera är dock att denna typ av studie, i och med att den fokuserar på en redan utsatt grupp, kan innebära en negativ påverkan på gruppen. Exempelvis kan kunskap om hur en utsatt grupp far illa utnyttjas av andra grupper som gagnas av att gruppen äldre är utsatta och att de fortsätter vara det. Att visa på orsakssamband med syfte att förbättra för en grupp kan ibland leda till att sambanden utnyttjas av de som är av en annan åsikt.

Vidare blir denna typ av diskussion gällande äldre personer till viss del generaliserande, i och med att jag i studien talar om äldre som en grupp. Gruppen äldre är givetvis inte en homogen grupp, och den kommer således med många olika åsikter och perspektiv. Då studien undersöker medias bild av äldre personer som grupp, görs därmed en liknande generalisering som media. Således blir den framställning av äldre som görs i denna studie inte applicerbar på samtliga individer i gruppen äldre, utan är ännu en generalisering av gruppen.

3.7 Metodreflektioner

Metoden kritisk diskursanalys har använts vid denna studie då denna metod kan bidra till en ökad förståelse av maktstrukturer och dess inverkan på samhället. Valet av metod innebär att just dessa aspekter hamnar i fokus, vilket gör att användandet av en annan metod som appliceras på samma material hade kunnat bidra till andra upptäckter. Utifrån studiens syfte och frågeställningar anser jag dock att just den kritiska diskursanalysen blir ett viktigt och relevant verktyg vid det analytiska arbetet.

Reliabilitet, det vill säga huruvida ännu en studie utförd på samma sätt skulle få samma resultat, samt validitet, som handlar om ifall rätt tillvägagångssätt används utifrån vad man ämnar uppnå med sin studie, är begrepp som används för kvalitetssäkring inom kvantitativ analys. Inom kvalitativ analys finns olika försök till motsvarande begrepp (Lindgren 2014, s. 82–83). Lincoln och Guba (1985, se Lindgren 2014, s. 83–84) använder begreppen trovärdighet, pålitlighet, tillförlitlighet, bekräftelsebarhet och överförbarhet för att beskriva kvaliteten för en kvalitativ studie. De menar på att man under arbetet ska vara konsekvent

gällande begrepps användning, att man bör undersöka sådant som går emot de fynd man gör, att man testar sina resultat och prövar samt stämmer av sina analyser.

Detta har jag haft i åtanke under arbetet med denna studie. Då jag har valt att använda samma begrepp som i de analyserade artiklarna blir analysen tydligare och lättare att följa. Genom att hålla begreppsapparaten konsekvent minskar även risken för missförstånd, och trovärdighet samt pålitligheten för studien ökar.

Vidare har jag genom ett öppet och nyfiket sinne kunnat ifrågasätta resultat och analys, för att i nästa led vrida och vända på de egna argumenten. På så vis har studien genomgående fått nya idéer och perspektiv, och jag har kunnat undvika att förutfattade meningar blir styrande.

Sammanfattningsvis har valet av metod inneburit att studien haft ett visst fokus, nämligen på medias beskrivning av äldre personer. I och med detta fokus, samt min egen förförståelse gällande medias berättande, har jag under analyserandet av artiklarna haft för avsikt att ifrågasätta de idéer jag fått. Detta då jag velat undvika att fastna i förutfattade meningar, och verkligen velat gå på djupet i analysen för att få ett pålitligt resultat.

4. Analys och resultat

Utifrån den kritiska diskursanalysens tillämpning har de tre dimensionerna (text, diskursiv praktik samt social praktik) bidragit till att synliggöra olika diskurser i materialet. Artiklarna har analyserats utifrån en dimension i taget, vilka presenteras en och en här nedan.

4.1 Textdimensionen – med lingvistik i fokus

Inom den textuella dimensionen är den lingvistiska aspekten i fokus, och begreppen transivitet och modalitet är centrala. Transivitet har att göra med på vilket sätt händelser hänger samman med textens subjekt och objekt. Ett flertal av de utvalda artiklarna handlar om äldre personer som har farit illa och ibland även omkommit.

Ofta är det de äldre själva som skadats och som även pekats ut som orsaken till olyckan, exempelvis i de fall då trafikolyckor rapporterats. I en av de analyserade artiklarna (Torstensson 2023) beskrivs hur en äldre person omkommit efter att ha blivit påkörd av en bilist som kört i 100 kilometer i timmen. Den äldre personen färdades på cykel, och i artikeln framkommer att det inte finns några brottsmisstankar mot bilisten. I stället är det den omkomne cyklisten som är misstänkt för vårdslöshet i trafik, och polisens presstalesperson framhåller att även cyklister behöver framföra sitt fordon på ett trafiksäkert sätt.

En man i 80-årsåldern har dött efter att ha blivit påkörd i 100 kilometer i timmen utanför Enköping.

Mannen cyklade på väg 70 blev påkörd av en personbil vid 13-tiden. Han blev medvetslös och fördes till sjukhus med allvarliga skador.

Polisen har tagit cykeln och bilen i beslag som rutin, men det finns inga misstankar brott mot bilisten.

– Det är den avlidne cyklisten som är misstänkt för vårdslöshet i trafik. Även om du cyklar så måste du cykla på ett trafiksäkert sätt, säger polisens presstalesperson Pelle Vamstad.

(Torstensson 2023).

Genom att endast läsa rubriken på artikeln, ”Äldre cyklist död – påkörd i 100 kilometer i timmen” (Torstensson 2023), får man dock intrycket av att det är bilisten som är vållande till olyckan. Även av de första meningarna i artikeln får läsaren intrycket av att det är bilisten som har varit vårdslös i trafiken. Fokuset i början av artikeln är på den äldre personen som

omkommit, och sättet som händelsen beskrivs på gör att man lätt får bilden av att cyklisten är den vi som läsare fattar tycke för och sympatiserar med. Sedan ser vi hur ny information framkommer längre ner i artikeln, och vi får veta att det inte finns några misstankar om brott mot bilisten. Givetvis sympatiserar vi fortfarande med den omkomne, men i och med att bilisten inte är misstänkt för brott kan vi även sympatisera mer med denne som en annan typ av utsatt person.

Hur händelsen beskrivs och vinklas kan därmed anses skifta i artikeln, och det är ett mycket intressant exempel på hur media använder sig av rubriker och en begränsad del av fakta för att fånga läsarens intresse. I och med att vi får en annan inblick i vem som är vållande till olyckan av att läsa hela artikeln, blir det även tydligt hur missvisande och bristfälliga tidningsrubriker kan vara.

Ytterligare en artikel som berör en trafikolycka har rubriken ”Äldre man död i bilolycka”.

Mannen färdades i en personbil som krockade med en lastbil på väg 272. Mannen fördes till sjukhus men hans liv gick inte att rädda. Anhöriga är underrättade. Lastbilschauffören klarade sig utan fysiska skador. Polisen berättar för P4 Uppland att båda bilarna tagits i beslag för att utreda orsaken. (Yohannes Magnusson 2023).

I början av artikeln får man intrycket av att det är den äldre mannen som är vållande då ”en personbil som krockade med en lastbil” antyder att den äldre mannens fordon körde in i lastbilen och således orsakade olyckan. Artikeln avslutas dock med information från polisen om att båda fordonen tagits i beslag för att utreda orsaken (Yohannes Magnusson 2023). Vem som var vållande till olyckan är därmed inte fastställt, även om läsaren till en början kan få uppfattningen att det är den äldre personen som orsakat olyckan. Även i denna artikel ser vi hur en första tolkning av artikeln blir direkt felaktig för en korrekt förståelsen av händelsen.

Med transivitet i åtanke ser vi härmed exempel på hur media ibland skiftar i hur objekt och subjekt beskrivs i förhållande till den aktuella händelsen. Vi ser även exempel på hur media använder sig av olika modaliteter vilket gör att tolkningar av en aktuell händelse framställs som fakta. För en läsare som inte är medveten om detta kan artiklarna tolkas mycket bokstavligt. I och med att allmänheten förlitar sig på media för att ta del av aktuella händelser kan en felaktig tolkning av texten innebära att allmänheten får en skev bild av vad som

inträffat. Beskrivningen av äldre i dessa artiklar kan här anses skifta mellan att vara utsatt och den som bär ansvaret för händelsen. I vissa hänseenden kan vi också se att den äldre beskrivs som utsatt och skör, även i de fall då denne framställs som ansvarig för händelsen.

Flertalet av de analyserade artiklarna handlar om äldre personer, framför allt äldre män, som varit med om någon typ av olycka. Majoriteten av dessa är trafikolyckor (Torstensson 2023; Aftonbladet 2023a; Yohannes Magnusson 2023 & Mikko 2023).

En av dessa artiklar beskriver en frontalkrock där en äldre man har omkommit och ytterligare tre personer har skadats (Aftonbladet 2023a).

En man i 80-årsåldern har omkommit i en frontalkrock på länsväg 283 norr om Norrtälje. Ytterligare tre personer skadades i olyckan och har förts till sjukhus i ambulans och ambulanshelikopter, skriver polisen på sin hemsida. (Aftonbladet 2023a).

Ingen av de inblandade blir direkt utpekad som vållande till olyckan i denna artikel, men det framkommer inte heller varför det är relevant att den omkomne mannen är äldre. Inget åldersspann anges för de övriga inblandade, utan det enda som framkommer om dem är just att de skadades i olyckan.

Detsamma gäller en artikel som beskriver hur en äldre man voltat över ett vägräcke och omkommit (Mikko 2023). Av artikeln framkommer inte varför det är relevant att mannen är äldre. Ytterligare en artikel där det är oklart varför det är relevant att personen är äldre handlar om en äldre person som dömts för barnvåldtäkt (Aftonbladet (2023e). Ålder hos den utsatte är givetvis relevant i och med att den utsatte här är ett barn. Det framkommer dock inte vad förövarens ålder har för relevans.

När personer beskrivs som äldre utan att det ges någon förklaring till varför det är relevant, kan man som läsare få intrycket av att det är den höga åldern är orsaken till det inträffade. Åldern blir till den utpekade orsaken till händelsen, och man kan lätt få intrycket att äldre personer exempelvis inte klarar av att göra vissa saker, så som att köra bil. Detta kan göra att samhällets bild av äldre personer blir negativt påverkad och att allmänhetens uppfattning färgas av den typen av åsikter. Det kan leda till ytterligare diskriminering av gruppen äldre. Ålder kan även användas i reportage för att man som läsare ska få mer sympati för det

inträffade. Ett exempel på detta är en artikel som har rubriken ”Man anhållen misstänkt för mord på sin mormor” (Israelsson, Lännerholm, O’Rourke Drevfjäll & Jönsson 2023). I denna artikel får vi inte vet så mycket om händelsen i sig, men det framgår redan i rubriken att de inblandade är släkt och att det är en äldre kvinna som har mördats. Denna artikel kan snarare ses som ett exempel på hur relationen till mellan de inblandade samt åldern hos den utsatte används av skribenterna för att få en kraftigare reaktion från läsaren. Att en person mördats är en tragisk händelse, men än värre är det när mördaren är barnbarn till den mördade personen. Artikelns objekt, subjekt och händelser påverkar tillsammans hur händelsen i sig beskrivs av skribenten och hur den tas emot av läsaren.

En intressant jämförelse av artiklar kan göras när två tidningar rapporterar om samma händelse. Fernstedt (2023) och Lännerholm (2023) rapporterar om en man som blivit knivskuren, men man får relativt olika intryck av händelsen baserat på artiklarnas rubriker. Rubriken på Fernstedts (2023) artikel lyder ”Äldre man knivskuren i bostad”, och rubriken på Lännerholms (2023) artikel lyder ”Mordförsök i Gullspång” (Lännerholm 2023). Här får Lännerholms rubriksättning händelsen att framstå som betydligt mer allvarlig än Fernstedts rubrik då Lännerholm använder ordet ”mordförsök” i rubriken. I och med att Fernstedts rubrik i stället använder ordet ”knivskuren” samt talar om att den utsatte mannen är äldre får rubriken lätt ett mildare intryck, och händelsen framstår som mindre allvarlig.

Ytterligare två artiklar (Expressen 2023a; Clason 2023) bidrar till en intressant jämförelse då de båda handlar om äldre män som drunknat. Det är två olika drunkningar som beskrivs, men trots det är beskrivningarna av dessa händelser relativt lika. Jämfört med flera av ovan nämnda artiklar är båda dessa drunkningsolyckor mer hänsynsfullt beskrivna. Expressen (2023a) beskriver händelsen bland annat med att mannen har ”fallit i vattnet”. Clason (2023) använder också vad som kan beskrivas som mer neutrala och lugna ord i sitt reportage, och skriver bland annat att ”man befarade att någon hade farit illa”. I och med att mer lugna ord används i dessa artiklar får man som läsare även bilden av att händelseförloppet varit lugnt, även om det som skett givetvis är tragiskt. Användningen av neutrala och lugna ord i samband med en text som rör äldre personer kan dock ha mer med att den handlar om just äldre personer att göra, än med själva händelsen. I berättelser om äldre i media görs ofta den typen av beskrivning, det vill säga att de äldre personerna blir till en typ av lugna bakgrundsfigurer oavsett i vilken kontext de äldre beskrivs. Denna typ av rapportering gör därmed att bilden av

äldre personer som intetsägande och gråa lever vidare. De blir till sköra och hjälplösa figurer som inte klarar att ta hand om sig själva.

Ett annat exempel på hur diskursen kring äldre som utsatta och sköra kommer till uttryck ser vi i en artikel med titeln ”Äldre lämnades i solen – brännskadades”.

En person på ett äldreboende i Karlsborgs kommun,
lämnades ute i solen av personalen.
(Sjögren 2023).

I denna artikel beskrivs hur personal på ett äldreboende haft bristande kunskaper om effekten som sol och värme har på äldre personer (Sjögren 2023). Här blir den äldre inte bara till den utsatte, utan snarare även till ett offer för den okunnige personalen på boendet. Ordet ”lämnades”, som återkommer i både rubrik och i artikeln, bidrar till att framställa den äldre som mycket skör och hjälplös, vilket i sin tur ytterligare spär på bilden av denne som ett offer.

Vad som även framkommer vid analysen av dessa artiklar är hur äldre personer sällan är i fokus, även när de kanske borde vara det. I flertalet artiklar som på olika sätt berör äldreomsorgen ser vi hur de äldre ofta omnämns i förbigående.

Då hemtjänsten i Malung-Sälen haft brist på arbetskraft under sommaren har ungdomar anställts för att täcka upp behovet av personal (Schwartz & Björklund 2023). I och med att detta påverkar de äldre vore det kanske på sin plats om även någon av dem hade fått höras angående denna situation och lösning. I stället är det endast enhetschefen på hemtjänsten, en av ungdomarna som nu arbetar på hemtjänsten, samt två personer som bor på orten som kommer till tals i artikeln. Utifrån den textuella analysen där relationen mellan händelser, subjekt och objekt är detta ett intressant faktum. De två som endast bor på orten och således inte tycks bli direkt påverkade av detta blir tillfrågade och citerade i artikeln, men ingen av de äldre på boendet hörs. Hur de äldre upplever bristen på arbetskraft och lösningen med att anställa ungdomar får vi alltså inte veta. Med hjälp av teorin ålderism ser vi här exempel på hur äldre utesluts och inte får komma till tals gällande något som berör dem i allra högsta grad, samt hur äldre i samtal om deras egen vård blir uteslutna och negligerade.

Ytterligare exempel på hur man inom media ofta skriver om äldre är en artikel från Aftonbladet (Aftonbladet 2023c) som rapporterar om en kvinna som avvikit från ett äldreboende. I det här fallet kan subjektet, det vill säga kvinnan, givetvis inte höras. Vad som är intressant är dock att inte heller någon av hennes anhöriga, eller ens någon i personalen på

äldreboendet omnämns i artikeln. Detta trots att man inte misstänker något brott, vilket hade kunnat förklara varför endast polis uttalar sig i artikeln (Aftonbladet 2023c). Beskrivningen av händelsen gör att den försvunna kvinnan nästan hamnar i skymundan:

Polis, räddningstjänst, hemvärn och frivilligorganisationer deltar i en stor sökinsats efter en äldre kvinna i Strängnäs som varit försvunnen sedan i lördags, rapporterar lokala medier. Sökandet har pågått sedan helgen men utökades på måndagskvällen. Både hundförare, drönare och helikopter har använts i sökinsatsen. (Aftonbladet 2023c).

Trots att artikeln i stort handlar om kvinnans förvinnande, och hon därmed kan betraktas som ett subjekt, blir hon nästan till ett objekt i och med att fokus till stor del hamnar på själva sökinsatsen i stället.

Något som är utmärkande för de analyserade artiklarna i denna studie är att det endast är i en av dem som en äldre person faktiskt kommer till tals. Gällande modalitet och subjektets grad av instämmande blir de äldres osynlighet i artiklar som trots allt ändå berör dem mycket talande för den rådande synen på äldre i dagens media. De äldre omskrivs och debatteras men ges sällan själva något utrymme att höras. De äldres synpunkter och tankar kring saker som berör dem når därmed inte ut till allmänheten. Exempelvis rapporterar Expressen (2023b) om pensionsåldern, vilket ju är högst relevant för äldre personer. Men inte heller här intervjuas någon äldre person. I stället är det socialförsäkringsminister Anna Tenje som påpekar att:

Äldres erfarenhet och kompetens är ofta förbisedd i Sverige. Jag uppmanar alla arbetsgivare att tillvarata den kompetens som finns hos sina mest erfarna medarbetare. (Expressen 2023b).

Tenjes uttalande kan visserligen ses som ett positivt uttalande där hon påminner arbetsgivare om hur viktiga de äldre är för deras företag och organisationer. Samtidigt kan detta uttalande även läsas som ett uppmanande att utnyttja arbetskraften så långt det bara är möjligt. Inom ålderismen talar man bland annat om hur äldre personers värde beror på hur användbara de är. Om de äldre exempelvis besitter kunskap kan de komma att värderas högre i och med att de då fyller en funktion för samhället. De är helt enkelt mer användbara. Av den anledningen kan Tenjes uttalande även uppfattas som ett negativt ställningstagande där äldre personer ses som

ett nödvändigt ont. Oavsett hur man väljer att se på detta är avsaknaden av en äldre persons syn på pensionsåldern och arbetslivet talande för representationen av äldre i media.

I den enda utav de analyserade artiklarna där en äldre person faktiskt kommer till tals handlar om hur skådespelaren Andie MacDowell är bekväm i sig själv i egenskap av äldre kvinna (Soxbo 2023). Det framkommer dock i artikeln att MacDowell är 65 år, och är således att betrakta som nyss tillhörande gruppen äldre. Att den enda artikeln där en äldre person hörs dessutom är handlar om en skådespelare är även det värt att notera, i och med att skådespelare har en given roll i media jämfört med andra okända äldre personer. Att ingen okänd äldre person kommer till tals i någon av de analyserade artiklarna är således ett intressant faktum som tydligt visar på hur äldre personer diskrimineras inom media idag.

4.2 Diskursiv praktik – med fokus på diskurser

I och med den diskursiva praktikens åtagande uppmärksammas här på vilket sätt existerande diskurser varit närvarande vid textens produktion, samt hur dessa diskurser används av läsaren vid förståelsen av texten. Här undersöks alltså samspelet mellan skribent och läsare med diskurser i åtanke.

Intertextualitet kan beskrivas som att texter bygger på tidigare texter, och att de därmed påverkar varandra. Två artiklar som berör samma ämne, nämligen äldreomsorgens personalbrist, kan användas för att närmare analysera detta fenomen.

Den 19 juli skriver Isaksson (2023) i Aftonbladet om personalbristen inom äldreomsorgen. Enligt fackförbundet Kommunal är bemanningen under sommaren ansträngd och de anställda riskerar en dålig arbetsmiljö till följd av detta. Förbundsordförande Malin Ragnegård uppger att det råder en kronisk underbemanning och är upprörd över situationen inom äldreomsorgen. Vidare uppger Ragnegård att man inte planerar för somrarna:

– Man är jämt ute i sista minuten i stället för att tänka långsiktigt och hållbart året om. Att man istället bemannar upp så att det finns marginaler och luft i systemet så att det inte hela tiden är precis på gränsen så att allt faller ihop så fort något händer. (Isaksson 2023).

I denna artikel framkommer alltså hur bemanningen inom äldreomsorgen kritiseras. Personalbristen är ett utbrett problem, och under somrarna ställs det på sin spets då man sällan planerat och täckt upp med sommarvikarier.

Den 21 juli skriver Schwartz och Björklund (2023), också de i Aftonbladet, om hur man i Malung-Sälen har löst hemtjänstens personalbrist under sommaren genom att anställa ungdomar. Enhetschefen på hemtjänsten i Malung-Sälen säger att ” Vi har många epa-ungdomar som vi kan erbjuda sommarjobb. Vi har ett rätt stort behov av deras hjälp.” (Schwartz & Björklund 2023).

I och med att denna artikel berör ett liknande ämne, är publicerad bara några dagar efter Isakssons artikel, samt att de båda är publicerade på samma tidning blir det intressant att analysera dessa artiklar utifrån ett intertextuellt perspektiv. Schwartz och Björklund (2023) har en betydligt mer positiv vinkling i sin artikel, kanske beroende på att de beskriver en lösning i stället för den problematiska situationen som Isaksson tar upp. Således kan Schwartz och Björklunds artikel läsas som ett svar eller en utveckling av Isakssons artikel. I och med att Isaksson beskriver en mer generell bild av äldreomsorgen i hela landet, blir Schwartz och Björklunds artikel som ett svar på hur man inom en hemtjänst har hittat en fungerande lösning. Diskursen kring äldre tycks dock vara mycket lik i de båda artiklarna, i och med att de har det gemensamt att ingen av vårdtagarna kommer till tals i någon av artiklarna. Här synliggörs ålderismen i och med att äldre personer utesluts genom att inte bli hörda. Detta trots att både personalbrist och anställande av ungdomar är något som påverkar de äldre vårdtagarna.

Rådande diskurs gällande äldreomsorgen kan anses handla om att beskriva och fokusera på diverse problem, och detta framkommer i flera artiklar. Utöver personalbrist rapporterar Aftonbladet (2023b) om hur flertalet kommuner haft problem med trygghetslarm för äldre. Problemen uppges vara lösta, och ska ha berott på tekniska problem. Vidare beskriver Rätzer (2023) hur en äldre person blivit utsatt för kränkande behandling av två vårdbiträden. Dessa båda vårdbiträden ska ha fått en varning efter händelsen. Ytterligare problem inom äldreomsorgen rapporterar Sjögren (2023) om. I detta fall är det personalens bristande kunskaper som är orsaken till problemet, vilket har lett till att en äldre person brännskadades efter att ha lämnats ute i solen. Sammanfattningsvis ser vi hur samtliga av de utvalda artiklarna som berör äldreomsorgen beskriver någon typ av problemsituation.

Vad som är återkommande inom dessa artiklar kan anses sammanfatta den rådande diskursen om äldre personer och om äldreomsorgen. De äldre personerna kommer inte till tals i någon

av artiklarna. På grund av det får man lätt intrycket av att samtliga äldre som har vårdbehov är så pass skröpliga att de inte har någon möjlighet att yttra sig. Om de ens blivit tillfrågade framgår inte av artiklarna, och de äldre blir därmed helt tystade. Vidare beskriver samtliga artiklar med mer eller mindre negativ utgångspunkt hur olika typer av problem uppstått inom äldreomsorgen. Även artikeln av Schwartz och Björklund (2023), som visserligen vinklar bristen på personal till något positivt för ungdomar i och med att dessa får ett arbete och gör nytta, handlar till syvende och sist om ett misslyckande och en problemsituation inom hemtjänsten. Utifrån den kritiska diskursteorin ser vi här exempel på hur diskursen gällande äldreomsorgen förstärks i och med att denna typ av artiklar publiceras. Samtliga enheter, det vill säga de äldre, äldreomsorgen samt personalen framställs i ett negativt sken.

Ytterligare en beaktansvärd diskurs gällande äldre är den där äldre framställs som lättlurade och nästintill dumma i och med att bedrägerier ofta är riktade mot äldre. En orsak till varför äldre kan vara utsatta för bedrägerier i högre utsträckning än unga är på grund av att de sällan har samma kunskapsnivå kring dagens teknik. Detta gör att de i vissa fall kan vara lättare att bedra och lura med hjälp av teknik. Två av de utvalda artiklarna visar hur denna diskurs är aktuell idag:

Aftonbladet (2023d) rapporterar om en liga som ringer till äldre personer och uppger sig vara från ett välkänt hemelektronikföretag, som i sin tur kopplar den äldre till en annan person som utger sig för att vara från banken. De äldre blir sedan lurade att lägga sina värdesaker i brevlådan, för att skydda dem från en annan person. Sedan töms brevlådan av bedragarna (Aftonbladet 2023d).

Åström (2023) skriver om bedragare med ett liknande tillvägagångssätt som drabbat en 95-åring. Även denna person blev uppring av någon som uppgav sig vara från ett elektronikföretag, men då personen fattade misstankar lade hon på luren. Helena Boström Thomas, presstalesperson på polisregion Stockholm säger att:

– Det är svårt att hitta de misstänkta och det en väldigt stor mängd anmälningar. Vi har sett en stor ökning på den här typen av bedrägerier, det är tyvärr många som blir lurade. Det är en tragedi för den enskilda personen. (Åström 2023).

I slutet av artikeln finns det information från Polisen med tips om hur man undviker att bli lurad av den här typen av bedrägerisamtal. Samtliga tips berör teknik och teknisk kunskap

som kan anses vara självklar för yngre personer, men som inte är lika självklar för äldre. Detta visar på hur skribenten, det vill säga avsändaren, kan anses rikta sig till den äldre generationen som mottagare av texten.

4.3 Social praktik – diskussion om diskurserna

Inom denna dimension undersöks diskurserna som framkommit under den diskursiva praktiken och samspelet mellan dem. Vidare analyseras diskursernas premisser och påverkan genom att tillämpa teorin kritisk diskursteori.

De framträdande diskurser som synliggjorts med hjälp av dimensionen diskursiv praktik är följande:

- Problem inom äldreomsorgen
- Bilden av äldre som utsatta och sköra
- Tystade och som bakgrundsfigurer
- Äldre som lättlurade

Dessa diskurser samspelar givetvis med varandra vilket innebär att man behöver ha en förståelse för dem alla, vilket också den kritiska diskursteorin framhåller.

Diskursen kring äldreomsorgen fokuserar mycket på att beskriva diverse problem. De problem som har beskrivits i de analyserade artiklarna har bland annat handlat om personalbrist samt tekniska problem med trygghetslarm. Det har även rapporterats om problem gällande personalen då äldre farit illa på grund av kunskapsbrist hos personal samt att personal har kränkt en äldre person. Diskursen drivs på genom att det endast är den här typen av rapporteringar som beskriver äldreomsorgen, vilket också kan ses som ett exempel på ålderism. Denna bild av äldreomsorgen och dess personal är således den enda som rapporteras om av media, varför det blir svårt för allmänheten att få en annan uppfattning än att äldreomsorgen innebär problem.

Ålderism beskriver just hur äldre personer ofta utmålas som offer för vårdrelaterade händelser, vilket vi har kunnat observera i dessa artiklar. Vidare ser vi här exempel på hur äldre som farit illa utgör en större andel av de artiklar som handlar om äldre personer. Av de totalt 20 analyserade artiklarna i denna studie handlar hela 14 av dem om äldre personer som på olika sätt har farit illa. I flera av fallen har den äldre omkommit. Ytterligare tre artiklar handlar om när äldre personer indirekt har farit illa på grund av problem inom äldreomsorgen.

Det tycks alltså vara sällsynt med artiklar där äldre personer beskrivs som något annat än i rollen som utsatt person.

Genomgående ser vi alltså hur äldre blir beskrivna som offer och som utsatta på grund av någon form av situation eller händelse som de inte förmår påverka. Det är olyckor, vårdskandaler, bedrägerier och så vidare. Gällande bilden av äldre som lättlurade blir det till ännu en parameter som framställer äldre som mindre kompetenta och nästintill som om de vore i ständigt behov av stöd. Detta är också något som ålderismen framhäver; att äldre personer ofta beskrivs som att de antingen har problem, eller som att de själva är ett problem.

I och med att äldre personer genomgående omtalas men i princip aldrig själva får komma till tals bidrar det indirekt till att de äldre framställs som så pass skröpliga att de inte har förmåga att föra sin egen talan. Diskurserna gällande äldre personer framställer dem som utsatta och sköra. Att de blir till tystade bakgrundsfigurer blir därmed som ett genomgående tema som synliggjorts under analyserandet av studiens artiklar.

Diskurserna som framkommit under denna studie kan således sammanfattas till en gemensam diskurs som även kan användas för att besvara studiens forskningsfrågor. En sammanfattande diskurs kan beskrivas som att äldre i media beskrivs som utsatta och sköra bakgrundsfigurer. De omskrivs men kommer mycket sällan själva till tals. Detta är återkommande genom hela studien och visar tydligt på hur maktstrukturen mellan media och äldre personer gör att de äldre tystas och hamnar i skymundan. I och med att äldre generellt också befinner sig i ett underläge när det kommer till teknik, har de inte heller samma förutsättningar som yngre personer att till exempel göra sin röst hörd via sociala medier. En yngre och tystad grupp har åtminstone större möjlighet att exempelvis genom ett eget konto på sociala medier kunna göra sig hörda, i och med att yngre personer generellt har större erfarenhet och kunskap kring teknik och sociala medier.

Media har stora möjligheter att utöva makt och därmed även möjlighet att påverka samhället. Vad som skrivs om i media och på vilket sätt media väljer att beskriva ämnen har stora effekter på allmänhetens uppfattning (Carter 2013, s. 1 & 10–11; Lindblom & Torres 2022, s. 289). Eftersom media inte bara reproducerar denna diskurs om äldre som en utsatt grupp, utan dessutom i princip inte alls låter dem komma till tals, blir maktbalansen mellan dessa två grupper uppenbar genom denna studie. Vi ser även hur diskurserna kring äldre personer skapas och reproduceras i media.

Konsekvensen av sättet som media framställer äldre kan anses bli att äldre i större utsträckning glöms bort. I och med att sättet som media rapporterar om äldre på innebär att de blir nästintill osynliggjorda, kan allmänheten få intrycket av att livet tar slut långt innan det livet faktiskt tar slut. Genom att endast ta del av medias version av äldre personer kan man få intrycket av att de äldre är en grupp som bor på boenden och som inte klarar av att ta hand om sig själva, eller ens har förmågan att uttrycka sig. De ges inget utrymme och förlorar därmed sin röst. Att orsaken till att de inte syns eller hörs beror på medias sätt att rapportera är inte direkt uppenbart för allmänheten, vilket gör att det finns stor risk att de drar sina slutsatser utifrån hur media rapportera om gruppen äldre. Det kan innebära att allmänhetens intresse för äldre minskar ytterligare, vilket i sin tur minskar medias incitament att låta äldre personer ta plats.

Det är också viktigt att poängtera att de analyserade artiklarna i denna studie kommer från de två stora svenska dagstidningarna Aftonbladet och Expressen. Både dessa tidningar har det gemensamt att de ofta skriver på ett sätt som lockar läsare. Genom att vinkla fakta kan de göra stora rubriker av små nyheter. Detta såg vi exempel på vid analyseringen av artiklar i textdimensionen. Genom att skriva på ett sätt som förstorar upp en händelse fångas folkets intresse, och tidningen kan locka till sig ett större antal läsare. Då båda dessa tidningarna har en del av sina artiklar med mycket intresseväckande rubriker bakom betalvägg kan tidningarna också tjäna pengar på att antalet läsare ökar. Eftersom medias beskrivning av äldre personer bidrar till ålderism (Edström 2018, s. 77 & 89) kan en anledning till diskrimineringen av äldre därmed anses vara en effekt av tidningarnas incitament att öka sina intäkter. Tyvärr tycks inte allmänheten vara speciellt intresserad av att läsa om äldre personer och deras åsikter, vilket troligen också påverkar valet av ämnen i medias rapportering.

Vidare kan sättet som media rapporterar på anses spela på allmänhetens känslomässiga reaktioner. Vinklandet av fakta kan bidra till att folket drar snabba slutsatser baserat på läsningen. Risken finns dock att man inte läser hela artikeln, utan bildar sig en uppfattning utifrån en vinklad rubriksättning. Att inte kritiskt reflektera över vad som faktiskt framkommer i rubrik och artikel kan också göra att allmänhetens åsikter påverkas av den verklighet som media skapat. Det kan göra att frågor som rör äldre inte anses viktiga eller relevanta.

Risken med detta är att äldre personer inte upplever sig vara representerade i samhället. De ges inte möjlighet att yttra sig, och har heller inte möjlighet att ta del av andra äldre personers åsikter och berättelser. Utifrån detta kan man också anta att äldre personer upplever sig vara

mer ensamma. Det blir en maktobalans mellan både äldre personer och media, men även mellan äldre personer och yngre generationer. De äldre blir till en åtskild grupp från resten av samhället till följd av den diskriminering som sker inom medierapporteringen. Att en grupp människor inte är representerade i samhället riskerar att få fördomar och stereotyper om gruppen att spridas vidare.

4.4 Sammanfattande analys

Genom att analysera artiklarna utifrån de tre dimensionerna (text, diskursiv praktik samt social praktik) framkommer en del utmärkande teman och diskurser. En del av dem synliggörs på flera av dimensionerna i och med att dimensionerna är ihopkopplade med varandra. En sammanfattande diskurs kan anses bidra till en helhetsförståelse för beskrivningen av äldre personer i media, och omfattar en framställan av äldre i media som utsatta och sköra bakgrundsfigurer. Utifrån denna analys och sammanfattande diskurs ser vi att gruppen äldre förminskas och diskrimineras i och med att de inte ges utrymme att uttrycka sig. Media skriver *om* äldre, men äldre personer kommer inte till tals ens när det rapporteras om något som berör äldre som grupp. Då medias maktposition innebär att de har möjlighet att skapa en verklighet hos allmänheten kan konsekvenserna av medierapporteringen bli att allmänhetens bild av äldre blir än mer negativt färgad, vilket kan göra att medias rapportering fortsätter i samma spår. Forskning framhåller att allmänhetens uppfattning gällande äldre till stor del beror på medias rapportering (Agren 2017, s. 18), vilket innebär att en förändring av hur allmänheten ser på gruppen äldre kan behöva komma från en förändring i medias sätt att rapportera och beskriva sådant som rör äldre. I och med medias maktposition i förhållande till äldre, samt medias incitament att öka sina intäkter syns dessvärre inte några tecken på en sådan förändring i närtid.

5. Diskussion och reflektion

Denna studie visar på hur diskriminerade och tystade äldre personer blir av media idag. Genom att de utvalda artiklarna för denna studie samtliga handlar om äldre personer blir det mycket talande att endast en äldre person faktiskt citeras. Att denna person dessutom är känd blir bara ytterligare ett bevis på hur äldre personer tystas och hamnar i skymundan, eftersom kända personer ges betydligt mer utrymme i media än okända personer. Sammanfattningsvis visar studien på hur äldre idag framställs som en utsatt grupp. De framstår som sköra individer som existerar i bakgrunden, som inte själva kan föra sin talan. I och med den maktposition som media besitter blir konsekvenserna av detta att medias beskrivning av äldre och den diskurs som är aktuell kan fortgå. Tidigare forskning har även visat på att bristen på synlighet av äldre personer inom media bidrar till ålderism. Att de sällan hörs och syns påverkar den äldre gruppen mycket, i och med att de blir mer eller mindre osynliga (Edström 2017, s. 89).

Studien bidrar till det praktiska sociala arbetet genom att visa på och uppmärksamma detta problem. Genom att media bidrar till att påverka allmänhetens bild av verkligheten (Carter 2013, s. 1 & 10–11; Lindblom & Torres 2022, s. 289) innebär detta att även äldre personer och socialarbetare också påverkas av den verklighetsbilden. Därför blir det inom det sociala arbetet viktigt att ha kunskap kring detta. Genom att vara medveten om varifrån uppfattningar kring äldre kommer ifrån, kan man inom det sociala arbetet exempelvis arbeta för att inkludera äldre i frågor som rör dem. Det möjliggör även att man arbetar för att ändra och ifrågasätta de egna och samhällets uppfattning kring gruppen äldre. Media spelar stor roll i hur allmänheten ser på äldre (Agren 2017, s. 18), och att påverka media kan vara svårt utifrån ett socialt arbete. Men det kan trots det vara möjligt att påverka synen på äldre personer genom att upplysa de som arbetar med gruppen om de ålderistiska attityder som färgar vårt samhälle.

Studier som denna kan även bidra med ett visst mått av erkännande för äldre personer och deras verklighet. I och med att denna studie analyserar tidningsartiklar har inga äldre personer kommit till tals i och med studien, men då avsaknaden av äldres röster lyfts kan detta bidra med ett erkännande för gruppen äldre.

I denna studie har jag valt att begränsa mig till en analys av medias rapportering av äldre som grupp, och har därmed inte fokuserat på att undersöka könsaspekten. I framtida studier på

ämnet vore det dock mycket intressant att även studera hur kön påverkar medias rapportering, och hur medias rapportering påverkar äldre män och kvinnor. Tidigt i analysprocessen blev det uppenbart att äldre personer beroende på kön ges olika stort utrymme. Detta då endast fyra artiklar uttryckligen handlade om kvinnor, medan hela nio artiklar rörde män. Att äldre män är mer synliga i media än äldre kvinnor har tidigare forskning konstaterat (Edström 2018, s. 77), och därför vore det intressant att undersöka vidare vilka konsekvenser detta får för både de äldre och även för samhället i stort.

I och med att det analyserade materialet endast utgjorts av artiklar från två dagstidningar kan studien anses vara relativt begränsad. Dessa två dagstidningar, Expressen och Aftonbladet, är två av de största i Sverige och når därför ut till en stor del av Sveriges befolkning. För en framtida större studie med liknande syfte vore det dock intressant att även studera andra typer av media, exempelvis i form av tv och reklam. Detta för att på så vis även kunna undersöka på vilket sätt och i vilken utsträckning som ålderdomen döljs och sminkas över. Att även studera sociala medier vore intressant för att visa på om, och i så fall hur äldre personer tar plats på en ny form av media. I och med att man själv skapar sitt eget innehåll på sociala medier kan äldre personers röster ges möjlighet att höras. Framtida studier som undersöker om det finns äldre personer som använder sociala medier för att höras, och hur de som individer och grupp påverkas av detta kan bidra med ökad förståelse för hur äldre hanterar att bli tystade av kommersiell medierapportering. Det vore även intressant att undersöka kring ifall äldres upplevelser av ensamhet är något som kan vara en konsekvens av att äldre är relativt osynliga och ohörda i samhället. Agren (2017, s. 25) påpekar att medierapportering gällande äldre ofta handlar om ensamhet, men att fokus ofta hamnar på andra ämnen. I min undersökning kunde jag inte hitta någon direkt koppling till ensamhet, men jag tror att det vore givande att undersöka ensamhet hos äldre kopplad till medias rapportering.

På både Expressen samt Aftonbladet är många artiklar där äldre personer är i riskgrupp för diverse hälsoproblem låsta. Då det för mig har varit viktigt att fokusera analysen till de artiklar som allmänheten har tillgång till har jag valt att inte använda mig av dessa. Det är dock en intressant iakttagelse att det är en stor andel rapporteringar gällande just hälsofrågor hos äldre som placeras bakom betalvägg. Även artiklar om äldre som beskrivs som annorlunda är ofta placerade bakom betalvägg. Båda dessa kategorier av artiklar har ofta rubriker som är uppenbart utformade för att locka till intresse och klick. En framtida studie där även artiklar som finns bakom betalvägg inkluderas vore av intresse då dessa artiklar kan bidra till att ytterligare undersöka medias beskrivning av äldre, samt för att se om det finns

någon skillnad i medias beskrivning av äldre i en jämförelse mellan öppna artiklar och de som finns bakom betalvägg.

I och med min förförståelse kring ämnet, och framför allt gällande medias rapportering som länge har intresserat mig, kan min tolkning av materialet givetvis ha färgats av detta. Hur media väljer att vinkla fakta och hur det sätt media väljer att beskriva fenomen på inte alltid kan anses vara en korrekt beskrivning av verkligheten är något som intresserar mig mycket. I analyserandet av material finns alltid en risk att man fokuserar extra på det som intresserar en, vilket kan komma att påverka de slutsatser som dras. Av den anledningen anser jag det vara relevant att belysa detta. I och med att teorin ålderism fokuserar på diskrimineringen av äldre kan även användandet av denna innebära att fokus hamnar på just diskrimineringsfrågor. Det kan göra att man i analysarbetet inte uppmärksammar delar som visar på motsatsen, såsom en positiv bild av äldre. Under analysarbetet har jag på grund av detta haft för avsikt att ifrågasätta mina egna argument och ställningstaganden, för att på så vis öppna upp för nya tankar och idéer.

6. Referenser

- Aftonbladet (2023a). Äldre man omkom i frontalkrock i Norrtälje. *Aftonbladet*, 27 juli.
<https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/pQEzGV/aldre-man-omkom-i-frontalkrock-i-norrtalje>
- Aftonbladet (2023b). Problem med trygghetslarm löst. *Aftonbladet*, 27 juli.
<https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/VP2Ayl/problem-med-trygghetslarm-i-flera-kommuner>
- Aftonbladet (2023c). Stor sökinsats efter försvunnen kvinna. *Aftonbladet*, 25 juli.
<https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/Mo2rrK/stor-sokinsats-efter-forsvunnen-kvinna>
- Aftonbladet (2023d). Äldre luras lägga värdesaker i brevlådan. *Aftonbladet*, 17 juli.
<https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/EQ2lao/aldre-luras-lagga-vardesaker-i-brevladan>
- Aftonbladet (2023e). Man i 75-årsåldern döms för barnvåldtäkt. *Aftonbladet*, 25 juli.
<https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/wApjB1/man-i-75-arsaldern-doms-for-barnvaldtakt>
- Agren, A. (2017) “What are we talking about? Constructions of loneliness among older people in the Swedish news-press,” *Journal of aging studies*, 41, pp. 18–27. DOI: 10.1016/j.jaging.2017.03.002
- Altheide, D.L. (2013) “Media Logic, Social Control, and Fear,” *Communication theory*, 23(3), pp. 223–238. DOI:10.1111/comt.12017
- Andersson, L. (2008). *Ålderism*. Malmö: Studentlitteratur.
- Andersson, L. (2013). Ålderism. I: Andersson, L. (red.) *Socialgerontologi*. Lund: Studentlitteratur, s. 329–363.
- Bolander, E. & Fejes, A. (2019). Diskursanalys. I: Fejes, A. & Thornberg, R. (red.) *Handbok i kvalitativ analys*. Stockholm: Liber. s. 91–115.
- Boréus, K. & Brylla, C. S (2018). Kritisk diskursanalys. I: Boréus, K. & Bergström, G. (red.) *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Fjärde upplagan. Lund: Studentlitteratur. S. 305-351.
- Carlstedt, E. & Jönson, H. (2020) “Online representations of nursing-home life in Sweden: perspectives from staff on content, purpose and audience,” *Ageing and society*, 40(12), pp. 2754–2770. DOI: 10.1017/S0144686X19000941

Carter, M.J. (2013) "The Hermeneutics of Frames and Framing," *SAGE open*, 3(2), p. 1-12.
DOI: 10.1177/2158244013487915

Chang, E.-S, Kanno, S., Levy, S., Wang, S.-Y., Lee, J. E. & Levy, B. (2020) "Global reach of ageism on older persons' health: A systematic review," *PloS one*, 15(1), p. e0220857. DOI: 10.1371/journal.pone.0220857

Clason, S. (2023). Äldre man har drunknat. *Expressen*, 23 juni.
<https://www.expressen.se/nyheter/aldre-man-har-drunknat/>

Edström, M. (2018) "Visibility patterns of gendered ageism in the media buzz: a study of the representation of gender and age over three decades," *Feminist media studies*, 18(1), pp. 77–93. DOI: 10.1080/14680777.2018.1409989

Elstad, J.I. and Vabø, M. (2021) "Lack of recognition at the societal level heightens turnover considerations among Nordic eldercare workers: a quantitative analysis of survey data," *BMC health services research*, 21(1), pp. 1–747. DOI: 10.1186/s12913-021-06734-4

Expressen (2023a). Äldre man död efter fall i Ljusnan. *Expressen*, 31 juli.
<https://www.expressen.se/nyheter/aldre-man-dod-efter-fall-i-ljusnan/>

Expressen (2023b). Pensionsålder. *Expressen*, 30 maj.
<https://www.expressen.se/ekonomi/regeringen-pensionsaldern-om-sex-ar-tank-som-lagst-67-ar/>

Fairclough, N. (2010). *Critical Discourse Analysis – The Critical Study of Language*.
Edinburgh: Pearson Education Limited.

Fernstedt, N. (2023). Äldre man knivskuren i bostad. *Aftonbladet*, 27 juli.
<https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/Rr77qd/aftonbladet-direkt?pinnedEntry=1151309>

Gaunt, D. (2013). Kulturell och social olikhet. I: Andersson, L. (red.) *Socialgerontologi*.
Lund: Studentlitteratur, s. 93–118.

Howarth, D. (2007). *Diskurs*. Malmö: Liber.

Isaksson, A (2023). Larm om vikariebrist i äldrevården: Skrämmande. *Aftonbladet*, 19 juli.
<https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/0QJ3V0/larm-om-vikariebrist-i-aldrevarden-skrammande>

Israelsson, L., Lännerholm, H., O'Rourke Drevfjäll, N. & Jönsson, L. (2023). Man anhållen misstänkt för mord på sin mormor. *Expressen*, 9 juli.

<https://www.expressen.se/nyheter/polisinsats-efter-mord-i-centrala-stockholm/>

Jönson, H. (2016) "Framing scandalous nursing home care: what is the problem?," *Ageing and society*, 36(2), pp. 400–419.

Jönson, H. and Harnett, T. (2019) "Out of the ordinary: Media reports on wet eldercare facilities," *Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift : NAT*, 36(4), pp. 330–343. DOI: 10.1177/1455072519826772

Kenalemang, L.M. (2022) "Visual ageism and the subtle sexualisation of older celebrities in L'Oréal's advert campaigns: a Multimodal Critical Discourse Analysis," *Ageing and society*, 42(9), pp. 2122–2139. DOI: 10.1017/S0144686X20002019

Lindblom, J. and Torres, S. (2022) "Othering in Media Representations of Elderly Care: Using the Social Justice Framework to Make Sense of Public Discourses on Migrants and Culture," *Social policy and society : a journal of the Social Policy Association*, 21(2), pp. 275–291. DOI: 10.1017/S1474746421000154

Lindgren, S. (2014). Summering. I: Hjerm, M., Lindgren, S. & Nilsson, M. (red.) *Introduktion till samhällsvetenskaplig analys*. Malmö: Gleerups, s. 73–86.

Lännerholm, H. (2023), Mordförsök i gullspång. *Expressen*, 27 juli.

<https://www.expressen.se/nyheter/mordforsok-i-gullspang-aldre-man-knivskuren/>

Mikko, L. (2023). Voltade över vägräcke. *Expressen*, 19 juni.

<https://www.expressen.se/nyheter/voltade-over-vagracke-aldre-man-avliden/>

Mosberg Iversen, S. and Wilinska, M. (2020) "Ageing, old age and media: Critical appraisal of knowledge practices in academic research," *International journal of ageing and later life : IJAL*, 14(1), pp. 1–29. DOI: 10.3384/ijal.1652-8670.18441

Nilsson, M. & Jönson, H. (2009). Äldre i massmedierna – osynliga eller förknippade med problem. I: Jönson, H. (red.) *Åldrande, åldersordning, ålderism*. Linköping: Linköping University Interdisciplinary Studies no 2009:10.

- Rätzer, S. (2023). Vårdpersonal filmade. *Expressen*, 7 juli.
<https://www.expressen.se/nyheter/varpersonal-filmade-nar-aldre-man-bajsade-pa-golvet/>
- Schwartz, P. & Björklund, E. (2023). Epa-ungdomar till undsättning för hemtjänsten. *Aftonbladet*, 21 juli. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/WR23Gk/epa-ungdomar-rycker-ut-for-att-hjalpa-hemtjansten>
- Sjögren, A. (2023). Äldre lämnades i solen – brännskadades. *Aftonbladet*, 27 juli.
<https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/Rr77qd/aftonbladet-direkt?pinnedEntry=1151200>
- Skowronski, M., Busching, R. and Krahé, B. (2022) “Women’s exposure to sexualized TV, self-objectification, and consideration of cosmetic surgery: The role of age,” *Psychology of popular media*, 11(2), pp. 117–124. DOI: 10.1037/ppm0000348
- Soxbo, S. (2023). Älskar att vara en äldre kvinna. *Expressen*, 26 maj.
<https://www.expressen.se/noje/andie-macdowell-65-jag-alskar-att-vara-en-aldre-kvinna/>
- Torstensson, E. (2023). Äldre cyklist död – påkörd i 100 kilometer i timmen. *Aftonbladet*. 28 juli. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/RG2v38/aldre-cyklist-dod-efter-olycka>
- UNHCR (2020). *Older persons*. <https://emergency.unhcr.org/protection/persons-risk/older-persons> [2023-06-10]
- Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Världshälsoorganisationen (2023). *Ageing and Health*.
https://www.who.int/westernpacific/health-topics/ageing#tab=tab_1 [2023-06-10]
- Watt Boolsen, M. (2007). *Kvalitativa analyser – forskningsprocess, människa, samhälle*. Malmö: Gleerups.
- Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Yohannes Magnusson, H. (2023). Äldre man död i bilolycka. *Expressen*, 11 juli.
<https://www.expressen.se/nyheter/aldre-man-dod-i-bilolycka/>

Åström, A. (2023). Kvinna i 95-årsåldern utsatt för bedrägeri. *Expressen*, 8 juli.
<https://www.expressen.se/nyheter/kvinna-i-95-arsaldern-utsatt-for-bedrageri/>